

Van Battlemind naar Mindfulness

Beeldende therapie bij de klinische behandeling van veteranen met PTSS

Met paletmes start hij voorzichtig met experimenteren met wat mogelijk is. Een lichtblauwe lucht ontstaat met daarvoor donkere bergen opgezet in dikke lagen verf. Door middel van verf en een paletmes gaat hij terug naar het beladen landschap van zijn uitzending. Bij de eerste keer beeldende therapie staat hij ervoor open om te schilderen aan de schildersezels aan 'een landschap uit zijn herinnering'. Met zijn keuze aan lichtblauw en donkere kleuren op zijn palet verschanst hij zich achter een ezel achter in de ruimte.

DOOR: KAJ GLASBERGEN

Afbeelding 1. Dikke lagen kleurige verf

↓ IN DIT ARTIKEL

- Beeldende therapie met veteranen
- Moreel trauma en exposure
- Een casusbeschrijving

Inleiding

Het Sinai Centrum in Amstelveen is een landelijk expertisecentrum voor posttraumatische stressstoornis (PTSS) en traumagerelateerde klachten. In 2018 is de Veteranen Intensieve Behandel Unit (VIBU) opgericht. Veteranen die uitgezonden zijn geweest naar oorlogsgebieden en die in ambulante behandeling vastlopen, kunnen via de ketenpartners aangemeld worden voor de VIBU. De ketenpartners maken deel uit van het Landelijk Zorgsysteem voor Veteranen (LZV) in Doorn. Na de behandeling bij de VIBU keert de veteraan terug naar de verwijzende behandelinstelling voor verdere behandeling.

Vanuit defensie hebben veteranen een aantal richtlijnen meegekregen zoals 'opdracht is opdracht', het op elkaar vertrouwen, 'vechten in plaats van vluchten' en geen emoties tonen. Vaak hebben ze overweldigende ervaringen meemaakt en op de toppen van spanning geleefd. Tijdens hun uitzending kunnen ze dilemma's tegenkomen tussen hun eigen moraal en de opdracht vanuit defensie. Het getuige zijn van wrede daden zonder in te grijpen, kan een gevoel van machteloosheid en schaamte geven (Lobban, 2014). Dit moreel trauma kan jarenlang hun dagelijks leven ondermijnen. Bij terugkeer in de maatschappij voelen veteranen vaak geen aansluiting en komen ze onbegrip tegen. Dit kan leiden tot isolement, verslaving en agressie. Bij binnenkomst bij de VIBU zien we een veteraan, die voornamelijk in zijn 'battlemind' zit. Dat uit zich in voortdurende alertheid, de omgeving scannen, moeite met zelfregulatie, het vermijden van emoties, destructief gedrag zoals verslaving en een beperkt adaptief vermogen.

Behandeling binnen het Sinai Centrum

De twaalfweekse klinische behandeling bestaat uit groeps-sessies en individuele sessies en is gestoeld op de Dialectische Gedragstherapie (DGT) van Linehan. De belangrijkste ingrediënten van de behandeling zijn het aanleren van nieuwe vaardigheden vanuit de DGT, traumabehandeling,

exposure, systeemgesprekken, vaktherapie (beeldend en psychomotorisch), yoga en pilates. Er is een 24-uursdienst, die bestaat uit groepsbegeleiders en verpleegkundigen. Zij hebben het meeste zicht op het proces binnen de groeps-sessies en buiten de therapie-uren.

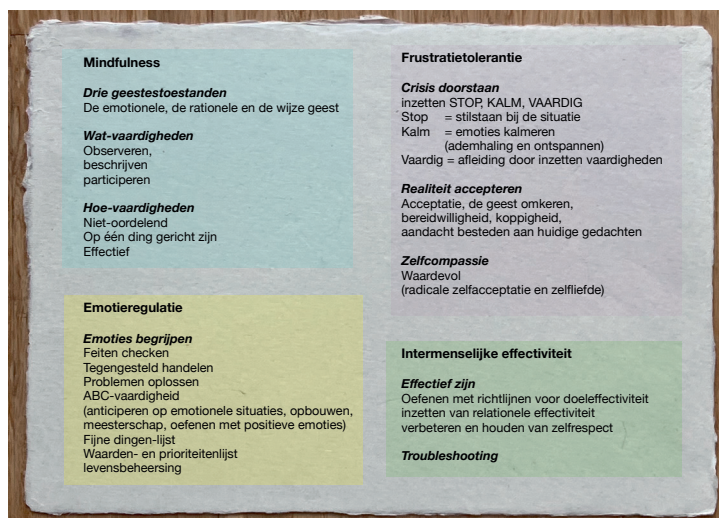
Binnen de behandeling bij de VIBU is herkenning bij anderen een belangrijke factor. Janice Lobban (2014) beschrijft hoe belangrijk het is voor veteranen om deel te nemen in een gemeenschapsgroep waar je je toe voelt behoren om weer verbinding en herkenning te krijgen. Zij benoemt het als 'the band of brothers'.

Een voorbeeld hiervan is dat op de eerste dag dat iemand instroomt, hij aanwezig kan zijn bij het gezamenlijk afscheid van diegene, waarvoor hij in de plaats komt. De vertrekkende veteraan vertelt over zijn eigen proces, wat hij heeft bereikt en refereert aan hoe hij twaalf weken daarvoor binnenkwam. Voor de nieuwe instromer kan dit een belangrijk voorbeeld zijn op zijn eerste dag.

Dialectische gedragstherapie binnen de VIBU

De DGT behelst het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden op het gebied van mindfulness, frustratietolerantie, emotieregulatie en intermenselijke effectiviteit. Dit lijkt goed aan te sluiten bij de doelgroep.

Vanuit de bovengenoemde vier pijlers van de DGT, is de mindfulness de belangrijke basis. Dit vormt dan ook de start van elke groeps-sessie. Mindfulness geeft focus in het hier en nu, waardoor het gemakkelijker is om de aandacht vast te houden. Daarnaast geeft mindfulness bewustwording van de emotionele en rationele geest. Het doel is om deze twee in balans met elkaar te brengen tot 'de wijze geest'.

Afbeelding 2. De vier pijlers van de dialectische gedragstherapie. Aangepast vanuit het schema uit het DGT-werkboek Veteranen Intensieve Behandeling Unit. →

De pijler ‘frustratietolerantie’ geeft essentiële oefenruimte bij onverwachte zaken. Deze vaardigheden maken het mogelijk om bij te sturen of een nieuwe start te kunnen maken wanneer het anders gaat dan je van te voren hebt gepland. Onder de pijler ‘emotieregulatie’ passen vaardigheden als feiten checken en leuke dingen doen. Intermenselijke effectiviteit geeft oefenruimte op het gebied van het omgaan van jezelf in situaties met anderen en het zicht krijgen op eigen talenten en hindernissen daarin.

”

Bij terugkeer in de maatschappij voelen veteranen vaak geen aansluiting en komen ze onbegrip tegen

Beeldende therapie binnen de VIBU

De hier-en-nu-ervaring binnen vaktherapie is een essentieel onderdeel in de behandeling. Het bottom-up werken vanuit voelen, ervaren en handelen en de reflectie hierop geeft bewustwording van onder andere lichamelijke sensaties. Dit kan oefenruimte geven voor nieuwe ervaringen. Pénzes (2023) beschrijft vaktherapie als het in actie komen in een veilige context, uitgaande van focus op het gezonde stuk. Het oefenen met exploreren buiten de comfortzone, het verbinding maken met eigen lichaam en beleving, het ondervinden van ontspanning en het kunnen spelen zijn belangrijke ingrediënten voor het opbouwen van vertrouwen en succeservaringen. Het ervarings- en handelingsgericht werken draagt bij aan regulatie door het activeren van het parasympathische zenuwstelsel (onder andere het verlagen hartslag en frequentie ademhaling) en het kalmeren van het sympathische zenuwstelsel (de vecht-vluchtmodus).

Elke beeldende therapiesessie wordt gestart met een beeldende mindfulnessoefening van vijf minuten voor een gezamenlijk begin. Dat is nieuw voor veteranen. Een voorbeeld van een beeldende mindfulnessoefening is om een stukje klei met de vingertoppen tot een bol te vormen met de ogen dicht. De meesten zijn gedruild om meer dan 100% te geven in hun werk. De insteek bij de mindfulnessoefening is om de

aandacht te kunnen richten zonder oordeel, in het hier en nu. Zo kunnen de veteranen afstemmen bij zichzelf wat op dat moment mogelijk en haalbaar is in de therapiesessie. Een korte terugkoppeling na de oefening geeft reflectie en uitwisseling. Door per oefening de focus op iets anders te leggen zoals bijvoorbeeld vertragen wordt dit een oefening met gerichte aandacht. Om zich te kunnen verbinden met eigen proces binnen de groepsessie, start elke veteraan met het afstemmen samen met de beeldend therapeut welk thema op dat moment voor hem aan de orde is. Het maken van een masker met gipsverband kan het verschil verbeelden tussen wat er van binnen gebeurt en wat er van buiten wordt getoond. Het masker kan dienen als ijkpunt door het behandelproces heen. Veranderingen die optreden na traumaverwerkende sessies kunnen toegepast worden in de binnen- of buitenkant van het masker. Door elke daaropvolgende keer te starten met kijken naar het eigen werkstuk en van daaruit te beslissen welke volgende stap te nemen, komt er gaandeweg verbinding met het eigen behandelproces. Het toevoegen van perspectief, diepte en details lijken letterlijk verbinding te maken met hoop, mogelijkheden en reflectie. Bessel van der Kolk (2016) beschrijft dat mensen met trauma lijden aan verlies van mentale flexibiliteit. Verbeelding ziet hij als van essentieel belang voor de kwaliteit van ons leven. Zonder verbeelding bestaat er geen hoop, geen mogelijkheid zich een betere toekomst voor te stellen en geen perspectief. Het oefenen met bijsturen geeft zicht op minder perfectionisme en dat het niet in een keer goed hoeft te zijn. Er lijkt een paralelproces tussen werkstuk en behandeling te ontstaan. De een start met een confronterend landschap vanuit de uitzending, de volgende met het zicht op zijn achtertuin, een derde met iets wat ontspanning geeft.

Exposure

Triggers zijn situaties die een sterke emotionele reactie kunnen geven bij iemand die trauma heeft meegemaakt. Dat kunnen geluiden, geuren, beelden of angstige verwachtingen zijn. Mensen met PTSS kunnen last hebben van flashbacks, nachtmerries, angst en vermijdingsgedrag. Lopen over gras wordt door sommige veteranen al jaren vermeden. Hun angstige verwachting is dat er bembommen onder kunnen liggen. De 24-uursdienst pakt het oefenen met exposures zoals het lopen over gras met de veteraan individueel op. Dit soort exposures kunnen ook bij de beeldende therapie worden geëxploreerd. Het verzamelen van plaatjes uit tijdschriften met afbeeldingen van gras kan helpen met confrontatie en eventueel reguleren van spanning en ademhaling. Het mengen en schilderen van de kleur en textuur van gras kan dat eveneens. De vraag van tevoren hoe zwaar de angstige verwachting is in kilo's of hoe groot in percentages maakt het concreet en kan als ijkpunt dienen voor en na het in beeld brengen. Ongewild komen veteranen

Afbeelding 3. Een paletmes in combinatie met verf nodigt uit om sensomotorisch te werken.

in de beeldende ruimte in aanraking met zaken die voor hen exposures zijn. Rode ecoline kan een link met bloed zijn. De glazen ramen in de beeldende ruimte kunnen een herbeleving veroorzaken naar herinneringen vanuit de uitzending waar vanuit omringende gebouwen sluipschutters hen in het vizier konden krijgen.

Materialen en gereedschappen

Sommige materialen lijken een metaforische en helende werking te krijgen, wat bijdraagt aan het individuele verwerkingsproces. Een van de veteranen benoemde houtskool als “vergevingsgezind materiaal”. Voor hem was houtskool een exposure uit een van zijn uitzendingen. Het tekenen van de beladen situatie met houtskool en het daarna uitwrijven en verzachten, hielp hem om acceptatie en compassie in te kunnen zetten. Het dekkende karakter van verf zoals Titaanwit kan helpen om een afbeelding te bedekken en daar opnieuw overheen te schilderen als een nieuw begin. Bij een onverwachte breuk in speksteen of keramiek zal de eerste reactie frustratie of weggooien zijn. De Japanse Kintsugi-techniek kan een uitkomst bieden in tegengesteld handelen, radicale acceptatie en met aandacht de scherven met lijm

en goudpoeder te helen. Een paletmes in combinatie met verf nodigt uit om sensomotorisch te werken. Het geluid en het gevoel van het metalen paletmes, dat kan schrapen, strijken, stempelen of krassen in een ritme, lijkt zichtbaar te maken wat er van binnen bij de maker gebeurt, maar kan daarin ook een aanzet geven om verandering in te zetten of daarmee te experimenteren.

Het starten vanuit een homp klei en de directe zintuiglijke aanraking met het materiaal ligt dichtbij gevoel. “Wat heb jij van mij nodig?” is in individuele sessies één van de belangrijkste vragen van de beeldend therapeut aan de cliënt. Door te starten met een gesprek en de handen intussen te laten kneden, strijken en vormen zonder bewust aandacht aan de handen in de klei te besteden, lijkt een bijzonder proces in gang gezet te worden door middel van kleipraten. Achteraf de verbazing van de cliënt dat de inhoud van het werkstuk het thema verbeeldt, zonder dat er bewust aan gewerkt is. De handen hebben het voortouw genomen.

Een grote wand van plint tot plafond in de beeldende ruimte is een belangrijke plek om zaken concreet, zichtbaar en tastbaar te kunnen maken door bijvoorbeeld op ware grootte een confrontatie, zoals een ‘afrekenportret’ met bijvoorbeeld een dader aan te gaan in de veilige context van de beeldende therapieruimte. Emoties, op ware grootte zichtbaar gemaakt aan de wand kunnen meer impact hebben dan het te verbeelden op A4-formaat aan tafel. Door concrete vragen te stellen zoals zwaarte in kilo’s of percentage, kleur van emoties en hoe lang ze dit met zich meedragen kan er ruimte zijn voor compassie en eventueel ontschuldiging. Het ritueel afsluiten kan daarbij een belangrijk aspect zijn om het achter zich te kunnen laten of een andere lading te geven.

”

Een veteraan noemde houtskool 'vergevingsgezind materiaal'

Individuele sessie als aanvulling op de groepssessie

Individuele sessies kunnen worden ingezet bij thema’s waar-in moreel trauma, een afrekenportret van een dader, rouw en/of geheimen behandeld worden. *Moral injury*, in het Nederlands ook wel ‘moreel trauma’, (Evans, 2022) genoemd, →

Afbeelding 4. Door middel van verfen een paletmes is hij teruggegaan naar het beladen landschap van zijn uitzending.

is een begrip dat verwijst naar de psychosociale klachten die mensen kunnen ontwikkelen wanneer zij ervaringen hebben meegemaakt waarin belangrijke morele verwachtingen en overtuigingen worden geschonden. Vaak komt moreel trauma tot uiting in lastige emoties zoals schaamte, schuld, minachting, afschuw en woede. Het uitsplitsen van een moreel trauma kan een start krijgen door letterlijk vorm te geven aan deze splitsing zodat deze lichamelijk doorvoeld kan worden. Door een groot blad aan muur of op een ezel in tweeën te splitsen of twee bladen aan verschillende ezels in de ruimte te hangen kan er van positie veranderd worden door te pendelen tussen eigen moraal en moreel belastende waarden. Alleen al de start met de vraag hoe oud de cliënt was toen hij voor defensie koos en zijn verwachtingen toentertijd is de ingang naar zijn eigen moraal en wat hij eventueel van huis uit mee heeft gekregen. Het zelfrespect kan soms jarenlang al ondermijnd zijn door het negeren van de eigen emoties en eigen waarden.

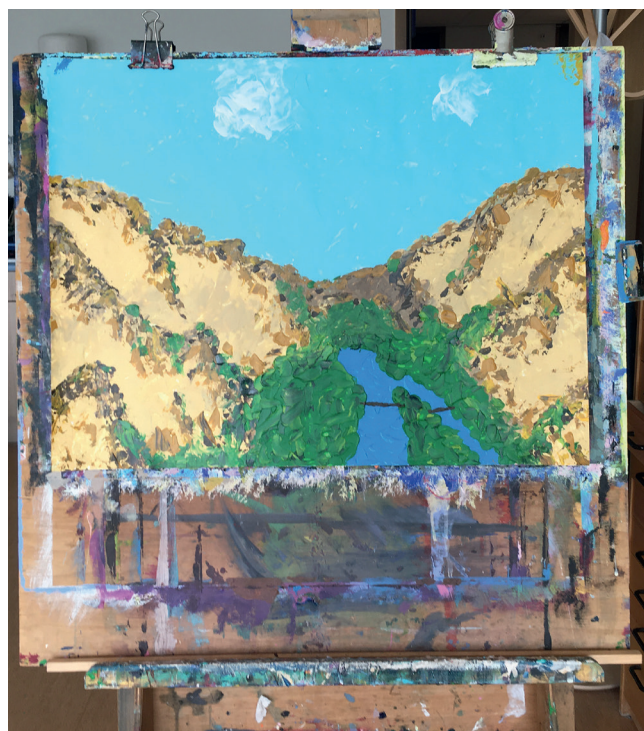
Jens: Een traject van drie maanden

Jens zit al een tijd thuis. Hij heeft al jaren veel last van de overweldigende traumatische gebeurtenissen die hij in Afghanistan heeft meegemaakt. Onder andere geluiden van vuurwerk triggeren hem, maar ook indringende herinneringen aan het overlijden van zijn collega tijdens de uitzending.

Bij de eerste keer beeldende therapie staat hij ervoor open om te schilderen aan de schildersezel aan 'een landschap uit zijn herinnering'. Met zijn keuze aan lichtblauw en donkere kleuren op zijn palet verschanst hij zich achter een ezel achter in de ruimte. Met paletmes start hij voorzichtig met experimenteren met wat mogelijk is. Een lichtblauwe lucht ontstaat met daarvoor donkere bergen opgezet in dikke lagen verf. Door middel van verf en een paletmes is hij teruggegaan naar het beladen landschap van zijn uitzending. Dit lijkt een eerste aanloop naar het aangaan van zijn overweldigende herinneringen, die hij al zoveel jaren bij zich draagt.

Elke daaropvolgende keer start hij met het uitgebreid bekijken van het werkstuk en het voorzichtig strijken met zijn vingers over de opgedroogde textuur van de verf. Het schilderproces lijkt parallel te lopen met de traumaverwerkende sessies. Het werkstuk wordt met de week zwaarder met alle gestapelde lagen verf. Langzamerhand start hij met het aanbrengen van lichtere lagen over de donkere lagen heen. De laatste laag als een gouden gloed. In de linkerbovenhoek behoudt hij de donkere wolk als verwijzing naar zijn overweldigende ervaringen. In de rechterhoek van het blad schildert hij de zon. Parallel aan de traumaverwerkende sessies kan hij er zo fysiek afstand van nemen, wat hij letterlijk doet door aan de andere kant van de ruimte het werkstuk te bekijken. Zo is het goed geeft hij aan, en hij signeert het blad.

In een volgend landschap richt hij zich meer op het experimenteren met dikke lagen kleurige verf met een rond paletmes. Hij benoemt naast de beladenheid van het landschap de schoonheid ervan.

Afbeelding 5. De schoonheid van het landschap.

Afbeelding 6. Een werkstuk met toen het rampzalige nog niet was gebeurd.

Langzaam werkt hij naar het voor hem meest overweldigende thema toe – het verlies van zijn collega, die met de detector in de hand op een landmijn stuitte in zijn bijzijn nadat ze samen de vorige dag het gehele terrein systematisch hadden afgezocht.

Een werkstuk met toen het rampzalige nog niet was gebeurd, is belangrijk om de herinnering aan zijn collega te behouden (zie afbeelding 6). Elk jaar op de sterfdag en verjaardag van zijn maat bezoekt hij de ouders, die dat volgens hem heel erg waarderen.

De twijfels, woede, verdriet die hem jaren achtervolgen verwoordt hij in de vragen die hij zichzelf stelt. Heeft hij een plek overgeslagen met de detector toen ze samen het terrein afzochten? Het bedenken dat hij zelf op deze landmijn had kunnen stuiten. Hoe en wanneer is die landmijn daar neergelegd? Is diegene eventueel de dader, die hem na dit verschrikkelijke ongeluk breed lachend aankeek, toen hij de poort van de compound weer binnenging? Voor zijn proces is het belangrijk om dit verder uit te zoeken in een afrekenportret aan de muur om daarna verder met zijn leven te kunnen gaan. In een individuele sessie start hij met een groot blad aan de muur van plint tot boven zijn hoofd. Hij bepaalt hoe hoog het blad komt te hangen. Hij kiest voor een stuk houtskool en start met het voorzichtig uittekenen van het hoofd van de vermeende dader. Zo staat hij opeens oog in oog met hem. Een siddering gaat door zijn lijf. Hij pendelt tussen het met afstand kijken en dan weer de volgende fase tekenen – het lijf, de armen, de benen. Met

ingehouden adem is hij er mee bezig. Voordat hij bij het uittekenen van de voeten is aangeland stopt hij. Hij kijkt mij hulpeloos aan en wil eigenlijk niet op zijn hurken zitten onder het oog van de vermeende dader. Hij is bang dat die hem van bovenaf iets aan zal kunnen doen. Hij tekent snel de voeten zodat hij niet langer in deze voor hem benarde positie hoeft te blijven. Bij het bekijken brengt hij meer specifieke details aan in het gezicht, maakt de baard voller en het haar donkerder, net als de ogen en de wenkbrauwen.

”

Het schilderproces lijkt parallel te lopen met de traumaverwerkende sessies

De vraag wat hij tegen de vermeende dader wil zeggen of schrijven beantwoordt hij met dat hij niets te zeggen heeft. Hij wil hem te lijf gaan. Bij de vraag wat hij daarvoor nodig heeft, zoekt hij wat op dat moment toepasselijk is en wat er in de ruimte is. Schaar, een mes, gereedschap. We maken →

afspraken over hoe het voor zichzelf veilig te houden en met elkaar tussendoor afstand te nemen om te reflecteren. Met mes, schaar en gereedschap snijdt, steekt, scheurt, raakt hij de vermeende dader. Hij merkt een klein beetje ruimte en opluchting en geeft aan dat hij op het portret wil stampen, ermee gooien, in elkaar wil slaan, het wil pletten en voor minstens zeven dagen weg wil bergen. Hij zoekt een emmer met gietklei en stopt het pakket erin en verzekert zichzelf dat het deksel er goed opzit. De emmer zet hij achter in de ovenruimte achter een gesloten deur. Hij gaat rustig bedenken hoe hij het verder af wil sluiten.

Een week later gaan we op pad buiten het terrein met schop, lucifers en voor de zekerheid water. Hij draagt de emmer met het beladen pakket. Van tevoren heeft hij een plek uitgezocht, waar hij een gat heeft gegraven. We zwijgen allebei. Als een ritueel legt hij alle spullen om het gat heen. Voorzichtig maakt hij de emmer open. De spanning is zichtbaar. Zijn adem stukt. Hij bereidt in de kuil een vuurtje voor en legt het pakket erop. De vlammen lispelen eromheen. Het begint te smeulen. We zwijgen en kijken ernaar. Een schok gaat door hem heen als het vuur even oplaait en het pakket zich lijkt op te richten en dan met een plof ineens stort. Gemotioneerd staat hij erbij. Als het vuur gedoofd is pakt hij de schop en dekt het af met zand. Al die tijd zwijgen we en lopen rustig terug. Hij geeft aan dat hij het zo na al die jaren af heeft kunnen sluiten voor zichzelf.

Na deze werkstukken voelt hij ruimte in zijn hoofd en start met een portretje in mozaïek van zijn beide honden.

Ten slotte

Binnen alle groepssessies exposure, DGT en PMT is de beeldende sessie één waarin het werken aan een eigen onderwerp centraal staat. Afstemmen wat een passend begin is, is

een eerste proeve van commitment aan zichzelf hebben en om open te staan voor nieuwe mogelijkheden. Verbeelden, verwoorden en verwerken kan inzicht, overzicht, nieuw perspectief, zelfwaardering en erkenning van zichzelf en van anderen opleveren.

Na drie maanden neemt de veteraan afscheid in aanwezigheid van zijn naasten, het behandelteam en medeveteranen. Alle behandelaren vertellen iets over het behandelproces. In samenspraak met de veteraan toont de beeldend therapeut een aantal werkstukken en vertelt kort iets over het beeldende proces. Een afscheidsboek met teksten van medeveteranen en behandelaren krijgt de veteraan mee naar huis als aandenken aan zijn behandeling en als houvast voor in de toekomst.

Uit oogpunt van privacy zijn cliëntgegevens en afbeeldingen geanonimiseerd (namen zijn verwijderd). Er zijn geen foto's gemaakt van het werkstuk in de individuele sessies. ❤️

LITERATUUR

- Evans, W.R., Walser R.D., Drescher, K.D., Fransworth, J.F. (2022). *Werkboek moreel trauma. Bevrijd jezelf van schaamte, woede en pijn en vind opnieuw betekenis in je leven met Acceptance & Commitment Therapie*. SWP.
- Kolk, B. van der (2016). *Traumasporen. Het herstel van lichaam, brein en geest na overweldigende ervaringen*. Uitgeverij Mens.
- Lobban, J. (2014). The invisible Wound: Veterans' art therapy. *International Journal of Art Therapy*, 19(1), 3-18.
- Malchiodi, C.A. (2020). *Trauma and Expressive Arts therapy: Brain, Body and Imagination in the Healing process*. Guilford Publications.
- Péntzes, I. (2023). *De werking van vaktherapie, trauma en chronische stress vanuit neurowetenschappelijk perspectief* [powerpoint en online lezing].
- Smeijsters, H. (2000). *Handboek creatieve therapie*. Coutinho.

OVER DE AUTEUR

Kaj Glasbergen werkte tot juli 2025 bij de Veteranen Intensieve Behandel Unit, de Intensieve Behandel Afdeling en de polikliniek bij het Sinai Centrum als beeldend therapeut. Zij is werkzaam bij Kaj Glasbergen, beeldende therapie & coaching te Amsterdam.
E: kajglasbergen@gmail.com

Afbeelding 7. Een portretje in mozaïek van zijn beide honden.

TIJDSCHRIFT VOOR VAKTHERAPIE

Colofon

Tijdschrift voor vaktherapie

2025/3 Jaargang 21
Theorie, onderzoek, praktijk
Oplage: ca. 5.300 ex.
ISSN 1871-5052

Copyright

© Tijdschrift voor vaktherapie 2025
Onder de volgende voorwaarden
ben je vrij om materiaal uit het Tijdschrift voor vaktherapie te delen met (toekomstige) vakgenoten en andere professionals in het kader van kennisdeling:

- Het materiaal is niet bewerkt.
- Er is geen sprake van een commercieel oogmerk.
- Vermelding van:
 - het Tijdschrift voor vaktherapie als bron;
 - de betreffende auteur(s);
 - de titel van het betreffende artikel;
 - de betreffende editie, jaargang en paginanummers.

In alle andere gevallen is voorafgaand toestemming van de redactie nodig.

Missie

Het Tijdschrift voor vaktherapie is bedoeld voor vaktherapeuten en andere professionals die met vaktherapie te maken hebben. Het Tijdschrift voor vaktherapie publiceert artikelen over theorie, onderzoek en praktijk op het gebied van vaktherapie: beeldende therapie, dans- en bewegingstherapie, dramatherapie, muziektherapie, psychomotorische therapie, psychomotorische kindertherapie en speltherapie. Het Tijdschrift dient in de bredere zin de verspreiding van kennis over de verschillende vaktherapeutische beroepen binnen de diverse werkvelden. Daarnaast wil het Tijdschrift aanzetten tot kritische discussie. Aan de orde komen bijdragen over vaktherapie in engere zin. Ook relevante theoretische bijdragen of onderzoeken op andere gebieden dan vaktherapie worden geplaatst. Daarnaast biedt het Tijdschrift voor vaktherapie ruimte voor artikelen over de inhoud en positie van de vaktherapeutische beroepen, opleidingen, buitenlandse ontwikkelingen en recent verschenen literatuur.

Uitgever

Het Tijdschrift voor vaktherapie is een uitgave van Vaktherapie Nederland. Hierbij zijn aangesloten: Nederlandse Vereniging voor Beeldende therapie; Nederlandse Vereniging voor Dans- en bewegingstherapie; Nederlandse Vereniging voor Dramatherapie; Nederlandse Vereniging voor Muziektherapie; Nederlandse Vereniging voor Psychomotorische therapie; Nederlandse Vereniging voor Psychomotorische Kindertherapie; Nederlandse Vereniging van Speltherapeuten.

Grafische vormgeving, druk en verzending

Elma Media B.V.
www.elma.nl

Acquisitie

Elma Media B.V.
Silvèr Snoek
s.snoek@elma.nl
0226 - 33 16 67

Ontwerp

Vrhl Content en Creatie in opdracht van Elma Media B.V.

Fotografie

Coverfoto: Hanneke Goldsteen

Druk

Elma Media B.V.

Hoofdredactie

Cathelijne Vandersmissen en Hans Wouters, Meike Lanting en Carolien Noordhuizen (bladcoördinatoren).

Redactie

Marcel Bors, Iris Jansen, Jolanda Mulder, Anne Ponstein, Mieke Selden, Agnes Turksma.

Eindredactie artikelen

Esther Bevers (TerraTekst)

Redactieraad

Jooske van Busschbach, Suzanne Haeyen, Artur Jaschke, Martine Noordegraaf, Susan van Hooren, Erik Baars, Gerben Roefs, Janine Stubbe

Abonnement

Leden van de beroepsverenigingen ontvangen het tijdschrift gratis. Geïnteresseerden kunnen zich abonneren op het Tijdschrift voor vaktherapie. Zie fvb.vaktherapie.nl/abonnee-worden.

Opzeggen kan met ingang van een volgend trimester per mail via info@vaktherapie.nl. De opzegging is definitief wanneer Vaktherapie Nederland een bevestiging heeft gestuurd.

Advertenties

Voor de advertenties in dit tijdschrift en de digitale nieuwsbrief van Vaktherapie Nederland werken wij samen met Elma Media. Je treft de verschillende mogelijkheden en tarieven op www.vaktherapienederland.nl/tijdschrift/adverteren

Verschijningsdata

Editie 1: 10 februari 2026

Editie 2: 9 juni 2026

Editie 3: 10 november 2026

Meer informatie, de volledige tariefkaart of reserveren?

Neem contact op met Elma Media via Ronald Kruis (r.kruis@elma.nl)

Redactie-adres

Vaktherapie Nederland
T.a.v. Tijdschrift voor vaktherapie
Stationsplein 127,
3818 LE Amersfoort
T: (030) 28 00 432
E: tijdschrift@vaktherapie.nl

Kopij

Richtlijnen voor kopij kun je op de website vinden: fvb.vaktherapie.nl/tijdschrift/richtlijnen-voor-bijdragen. Kopij of een idee voor een bijdrage kun je mailen aan tijdschrift@vaktherapie.nl. De redactie doet haar uiterste best artikelen op kwaliteit, verantwoording en bruikbaarheid te toetsen. Zij is echter niet aansprakelijk op de inhoud.

UITGAVE VAN

**vaktherapie
nederland**

FEDERATIE VAN VAKTHERAPEUTISCHE BEROEPEN